

ÖMER
SEYFETTİN



Bütün
Hikâyeleri

2.
baskı



YAPI KREDİ YAYINLARI

ÖMER SEYFETTİN

BÜTÜN HİKÂYELERİ

Hazırlayan:
Nâzım Hikmet Polat



YAPI KREDİ YAYINLARI

Ömer Seyfettin Hakkında

Türk hikâyecisi, şair, dilci ve fikir adamı Ömer Seyfettin'in hayatı hakkındaki bilgilerimizin çoğu, yazılı kaynaklar yanında kendisini tanıyanların bilgilerini de içeren iki kitap (Yöntem, 1947; Alangu, 1968), "Balkan Harbi Hatıraları" ve yazarın *Ruznâme* adını verdiği ve bazı kısımları ilk defa Ali Canip tarafından *Giresun'da Işık* gazetesinde yayımlanan hatıra defterlerine dayanmaktadır. Araştırmacıların, onun mektup ve daha başka kalem tecrübelerinden çıkardığı sonuçlar da diğer bilgi kaynaklarıdır.

Aslen İstanbullu olan bir aileye mensuptur. Babası Ömer Şevki Bey, Dağıstan göçmeni bir Türk'tür. II. Meşrutiyet sonlarındaki Türkçülük-İslâmcılık tartışmaları sırasında, babası Ömer Şevki Bey'in, Dağıstan göçmeni bir aileden gelmesi dolayısıyla, Çerkez olduğu iddia edilmiştir (farklı algılamaların listesi için bk. Alangu, 1968: 41-44, Gözler, 1976: 12-16). Ömer Seyfettin ise bu iddiayı kesin bir dille reddetmiştir (*Sebilürreşat*, Sayı: 376, 31 Teşrin-i evvel 1334/1918, Alangu, 1968: 398-399). Ömer Şevki Bey, mektepten yetişme değil alaylı bir subay olup, binbaşılığa kadar yükselebilmiştir.

Annesi Fatma Hanım da bir asker çocuğudur. Fatma Hanım'ın babası İsfendiyaroğulları'ndan Ankaralı topçu kaymakamı (yarbay) Mehmet Bey'dir. Dayısı Dr. Faik Paşa, sonra sadrazam olan Kıbrıslı Kâmil Paşa'nın damadıdır ve onun İzmir valiliği sırasında orada hastane başhekimliği yapmıştır (Alangu, 1968: 13, 25-26, 44).

Babasının meslekî görevi dolayısıyla bulunduğu Gönen'de (Balıkesir), 1884'te doğdu. Dört çocuklu bir ailenin ikinci çocu-

ğu olan Ömer Seyfettin'in küçük yaşta ölen bir kız kardeşi, kendisinden bir yaş küçük Hasan adlı bir erkek kardeşi, kendisinden on yaş büyük Güzide adlı bir ablası vardır (Alangu, 1968: 25-26).

Altı yaşında Gönen'deki bir mahalle mektebinde başlayan ilkokul (ibtidaiye) tahsili, babasının görev yeri değişikliğinden dolayı ailenin İstanbul'a giderek dedesinin Kocamustafapaşa'daki konağına yerleşmesinden sonra, dokuz yaşındayken 1893'te Eyüp Askerî Baytar Rüştiyesi'nde ordu mensupları için açılan özel sınıfa kaydedilmesiyle sürer. 1896'da biten bu okuldan sonra aynı yıl Edirne Askerî İdadisi'ne başlar. 1900'de orta dereceli tahsili de biter ve artık İstanbul'da, bu tahsilin yüksek kısmı olan Mekteb-i Harbiye-i Şahane'ye kaydolur. 2 Ağustos 1903'te Makedonya'da baş gösteren çetecilik ve isyan hareketlerinden dolayı, onun bulunduğu son sınıf, bir an önce o bölgede görevlendirilmek üzere, "sınıf-ı müsta'cele" sıfatıyla, 9 Ağustos 1319'da (22 Ağustos 1903) apar topar mezun edilir (Alangu, 1968: 60-86).

Ömer Seyfettin'in meslek hayatı, karargâhı Selanik'te bulunan 3. Ordu'nun İzmir'deki Redif Fırkası'na (tümen) bağlı Kuşadası Piyade Taburu'nda "mülâzım-ı sanî" (teğmen) olarak başlar. Ancak "Sebat" hikâyesinin, "Temenni-i Hâb" şiirinin altındaki tarih ve yer kayıtlarından anlaşıldığına göre Ömer Seyfettin, İzmir'e gelmeden, "sınıf-ı müsta'cele" gerekçesine uygun biçimde, doğrudan taburunun gönderildiği Rumeli'de Selanik'te ve Manastır'a bağlı bir sancak olan Pirlepe'de görev yapmıştır (Huyugüzel, 2000: 210). Buradaki görevinde gösterdiği başarılarından dolayı iki liyakat madalyası ile ödüllendirilmiştir. İsyanın bastırılmasından sonra, bağlı bulunduğu tabur, 6 Eylül 1904'te asıl görev yeri olan Kuşadası'na dönmüştür. 1907 Temmuz'unun başlarında, dayısı İzmir Askerî Hastanesi Baştabibi Faik Paşa'nın da delâletiyle, İzmir'deki Aydın Vilâyeti Jandarma Alay Mektebi'nin kuruluşunda, İtalyan subayı Miralay Tomas'a yardım etmek üzere, bu okulun "Kavâid-i Diniye" hocalığına atanır. İzmir'den ayrılış tarihi kesin biçimde bilinmemekle birlikte, 30 Aralık 1908 tarihli *İttihat* gazetesinde çıkan bir haberden, "mülâzım-ı evvel" (üstteğmen) rütbesiyle aynı görevde olduğu anlaşılmakta, Selanik'teki bir ni-

zamiye taburuna 1909 başlarında tayin edildiği tahmin olunmaktadır (Huyugüzel, 2004: 211 -212)

İki yıl süreyle Balkanlar'daki Velmeççe, Pirlepe, Osenova, Pirbeliçe, Serez, İştîp, Babina, Demirhisar, Cumayıbâlâ, Razlık gibi sınır yerleşim yerlerinde çete takibiyle uğraştı. Aynı amaçla Makedonya sınırındaki Serez mutasarrıflığı Menlik kazası Razlık kasabası yakınlarındaki Yakorit köyü bölük komutanlığı yaptı. 1909'da bir ara Köprülû'de Askerî Rüştiye Mektebi'nde üsteğmen rüthesiyle beden eğitimi öğretmenliği görevinde bulundu. (Cunbur, 1985 a: 8).

II. Meşrutiyet'in ilanını takip eden günlerde İstibdat Devri aleyhine, İttihat ve Terakki lehine bazı kalem tecrübeleri varsa da, devrin bu en önemli siyasî örgütüyle ilişkisi Selanik'e atandığı 1909'dan itibaren başlar. 17 Nisan 1909'da, "31 Mart Vakası"nın bastırmak üzere İstanbul'a gelen Hareket Ordusu'nda Ömer Seyfettin de vardı. İstanbul'un siyasî ve fikrî havası, asker-siyaset ilişkisi, onun askerlikten soğumasına sebep oldu (Tural, 1984: 11). *Perviz* imzasıyla yazılarının yayımlandığı *Hüsün ve Şiir* dergisi adını *Genç Kalemler* olarak değiştirerek İttihat ve Terakki'nin maddî desteği ile farklı bir şekil almıştı. Ömer Seyfettin bu dergide (C. II, Sayı. 1, 11 Nisan 1911, s. 1-7) "Yeni Lisan" hareketini başlattı. M. Nermi'ye dayandırılan bilgiye göre, aynı yıl, artık bütün zaman ve enerjisini kültürel konulara vermek amacıyla, Ziya Gökalp'ın araya girmesi sonucu, tazminatını İttihat ve Terakki'nin ödemesiyle ordudan ayrılır (Alangu, 1968: 165, 581).¹

Fakat Balkan Savaşı'nın patlak vermesi üzerine yeniden askere çağrıldı ve üsteğmen rütbesiyle Garp Ordusu'nun 39. Alay 3. Tabur'una katıldı (14 Eylül 1912). Komanova'da Sırp'lara, Yanya'da Yunanlılara karşı savaştı. 20 Ocak 1913'te Kanlıtepe'de Yunan ordusuna esir düştü. Atina yakınlarındaki Nafllion kasabasında on ay kadar süren esirlik hayatı 28 Kasım 1913'te bitince, 17 Aralık 1913'te İstanbul'a döndü. Hatıra defterinden anlaşıldığına göre bu sıralarda annesi ölmüş, babası tekrar evlenerek İstanbul'dan ayrılmıştır. Kendisini çok yalnız

1 Ancak tazminatın ödenme biçimiyle ilgili bilgi ihtiyatla karşılanmalıdır.

ve bitki n hisseden Ömer Seyfettin, 23 Şubat 1914'te askerlikten ikinci defa istifa etti (Tural, 1984: 11). Memurluk istememesine rağmen, sadece yazarlıkla geçinemediği için Darülmüalliminde (İstanbul Erkek Öğretmen Okulu) "Edebî Kıraat" ve Kabataş Sultanisinde (ölümüne kadar) "Edebiyat" öğretmenliği yaptı. Aynı yıl, Dârülfünun'da kurulan "Tedkikat-ı Lisaniye Encümeni" üyeliğine seçildi (Alangu, 1968: 298). 1915'te Harbiye Nezareti'nin Çanakkale Cephesine kültür ve sanat adamları için düzenlediği geziye katıldı (Yöntem, 1947: 34).

1915 yılı sonlarında, İttihat ve Terakki'nin nüfuzlu mensuplarından Dr. Besim Edhem Bey'in kızı Calibe Hanım'la evlenerek Kadıköy'de oturdukları konağa içgüveyisi girdi. Fahire Güner (Elgun) adını verdikleri bir kızları doğdu (6 Aralık 1916). Fakat alafranga terbiye görmüş, sonraları İstanbul'un en meşhur bayan terzisi sıfatıyla tanınacak olan bu hanımla evlilikleri sadece üç yıl sürdü, 5 Eylül 1918'de bitti (Alangu, 1968: 301-312).

Gerek mensubu bulunduğu siyasi kadronun Mondros Mütarekesi'ne giden sondaki sorumluluğu, yönetimdeki bazı suistimaller, gerekse özel hayatındaki bu olumsuzluk, zaten bozulmuş olan sıhhatini iyice kötüleştirdi. Manastır yıllarında komutanı olan Cavit Paşa'nın Kalamış Koyu'ndaki yalısını kiraladı. Ömrünün bundan sonrasını, "Münferit Yalı" adını verdiği bu mekânda münferit ve münzevi olarak yaşadı. 23 Şubat 1920'de yatağa düştüğünde, önce Dr. Hakkı Bey "neuralji" sonra, Dr. Neşet Ömer İrdelp "neuralji ile romatizma karışık" teşhisi koydu. 4 Mart 1920'de Haydarpaşa Tıp Fakültesi hastanesine kaldırıldı (Yöntem, 1947: 42-45). 6 Mart 1920'de öldüğünde, yapılan otopsi ile hastalığının şeker olduğu anlaşıldı (Alangu, 1968: 583)

Cenazesi Kadıköy-Kuşdili Mahmutbaba Mezarlığı'na defnedildi. Buranın tramvay garajı haline getirilecek olmasından dolayı, kemikleri 23 Ağustos 1939'da Zincirlikuyu Asri Mezarlık'a taşındı. "Eski yazı" olduğu gerekçesiyle Mahmutbaba'daki kitabesinin üzeri örtülmüştü (Yöntem, 1947: 46). Ali Canip'in gayretleriyle yeniden düzenlenen mezar taşına yeni harflerle "Merhum Ömer Seyfettin burada yatıyor" ibaresi hâkkedildi (Alangu, 1968: 563)

Yazılarının basıldığı süreli yayın organları şunlardır: *Pul*, *Mecmua-i Edebiye*, *Musavver Fen ve Edep*, *Sabah*, *Malumat*, *İrtika*, *Haftalık İzmir* (*Serbest İzmir*, *Üsbuî İzmir*), *Aşiyân*, *Eşref* (*Musavver Eşref*), *11 Temmuz*, *Bahçe*, *Çocuk Bahçesi*, *Teşvik*, *Piyano* (*Düşünüyorum*), *Felsefe Mecmuası*, *Tenkît*, *Musavver Hâle*, *Musavver Eşref*, *Kadın* (*Selanik*), *Hüsün ve Şiir*, *Genç Kalemler*, *Hıyaban*, *Dicle*, *Serbest Fikir*, *Yirminci Asırda Zekâ* (*Zekâ*), *Felsefe*, *Tanin*, *Nevsâl-i Millî*, *Türk Yurdu*, *Çocuk Dünyası*, *Talebe Defteri*, *Safahat-ı Şiir ve Fikir*, *Donanma*, *Halka Doğru*, *Türk Sözü*, *Yeni Mecmua*, *Millî Mecmua*, *İfham* (*İfham'ın Edebî İlâvesi*), *Büyük Mecmua*, *Birinci Kitap* (*İkinci Kitap*, *Üçüncü Kitap*), *Kırım*, *Türk Kadını*, *Millî Talim ve Terbiye Mecmuası*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Turan*, *Vakit*, *İleri*, *Atı*, *Zaman*, *Şair*, *Türk Dünyası*, *Muallim*, *Yeni Dünya*, *Akşam*, *Büyük Mecmua*, *Diken*, *İnci*. Vefatından sonra metinlerinin yayımlandığı yerler: *Vakit*, *Resimli Ay*, *Hayat*, *Hayat Tarih*, *Yeditepe*.

Hatıra defterlerinin birinde (*Ruznâme*) yazı hayatının verimsizliğinden yakınsa da 36 yıllık kısa ömrü ve 14 yaşında başlayan edebiyat hayatı dikkate alınınca, onun en verimli yazarlarımızdan biri olduğu sonucuna varılır.

Ömer Seyfettin'in yazı faaliyeti, mevcut külliyyatlarda bulunanlardan daha zengindir. Ona ait olduğunu bildiğimiz 503 kalem tecrübelerinin yazı türlerine göre dağılımı şöyledir (tefrika- lar da kitaplar da birer kabul edilerek): 160 hikâye, 140 makale (pü�üler bilim ve fikir yazısı), 89 şiir, 51 fıkra, 18 mensure (fan-tezi), 15 mektup, 25 tercüme, 3 piyes, 2 hatıra defterinden parçalar. Elinizdeki kitaba, anlatma esasına bağlı edebî metinler (yani öncelikle hikâyeler ve sonra piyes sayılabilecek metinler) alınmıştır. Bizim hikâye saydığımız metni bir başkasının mensure veya fıkra olarak değerlendirdiğini görebilirsiniz. Esasen tür adının, sınıflandırma ötesinde bir değeri yoktur.

Bu kitapta ilgi çerçevemizdeki metinler, bir olay etrafında oluşan, anlatımı (tahkiye/hikâye etme) esas alan metinlerdir. Doğrudan tiyatro tekniği ile yazılan "Mahcupluk İmtihanı" ve "Yaşasın Dolap" ile II. Meşrutiyet yıllarında yaygın biçimde kullanılan "tekellümî hikâye"lerin de bu kitaba alınması uygun görülmüştür. "Tekellümî hikâye"lerin tiyatrodan farkı, hacim bakımından kısa olmaları dolayısıyla salınelenme amacı-

na uygun düşmemeleridir. Diğer yandan bu metinler, “hikâye etme”yi karşılıklı konuşmalara yüklemiş olmakla yani hikâye tekniği bakımından “gösterme”yi esas almakla tiyatroya yakındırlar. Yazarın “hikâyecik” dediği metinler de hacim itibariyle çok kısa oldukları için böyle isimlendirilmişlerdir. Bütün bunlar hikâye tekniği ile ilgili şeylerdir ve söz konusu metinlerin “hikâye” sınırları içinde değerlendirilmesine mani değildir. Ayrıca mutlaka bir tür adı kullanacak isek, diğer tür adları sözü edilen metinlere daha aykırı düşecektir.

Yukarıda verdiğimiz metin sayısı, bugüne kadar elde edilebilenlerden 23 tane fazladır. Fakat yine de Ömer Seyfettin külliyyatının tamamlandığı söylenemez. Kütüphanelerimizin süreli yayın koleksiyonlarındaki noksanlar ve Ömer Seyfettin’in pek çok takma ad kullanmış olması, bu külliyyatı eksiksiz kılmanın önündeki önemli engellerdir. Şimdilik bilinen takma ad ve rumuzları şunlardır: Ayas, Ayın ع, Ayın Ha ح · ع, Ayın Kef ك و ع, Ayın Sin س · ع, Camasb, C., C. Nazmi, Ç. Kemâl, Enver Perviz, M. Enver Perviz, M. Enver, Feridun, F. Nezihi, Ömer Tarhan, N. Nazmi, Ö · ع Seyfettin, Perviz, Süheyl Feridun, Şit, Tarhan, Tekin, ?, ?? (Tansel, 1984: 727- 783; Polat, 1998: 11; Argunşah, 1999: 10).

Ömer Seyfettin; hikâyeci olarak şöhret yapmasına rağmen, edebiyat âlemine şiirle adım atmıştır. Tespit edilebilen ilk şiiri “Lâne-i Garam” (*Pul mec.*, Sayı: 12 13 Temmuz. 1898, s. 170) yayımlandığında, henüz 14 yaşında ve Edirne Askerî İdadisi’nde öğrenci idi. II. Meşrutiyet’in ilanı pek çok edip gibi Ömer Seyfettin’in de sanat hayatında bir dönüm noktası olmuştur. II. Meşrutiyet öncesi şiirlerinde, edebî formasyonunu kazandığı ilk gençlik yıllarının baskın edebî zümresi Edebiyat-ı Ceditte topluluğunun tercihleri açık biçimde görülmektedir: Üçü dışında değişmez konu aşktır, vezin aruzdur, ikisi dışında nazım şekli sonedir. Bu tercih sisteminin arkasında, Edebiyat-ı Ceditte şiir anlayışının devrin hâkim temayülü olması kadar, Tevfik Fikret’i sevmesi de vardır. Nitekim Edirne Askerî İdadisi’nde öğrenci iken “mükemmeliyet” fikrini Fikret’ten öğrendiğini, hep *Rübâb-ı Şikeste*’yi okuduğunu ifade eder (Ünaydın, 1918: 241). II. Meşrutiyet’e yaklaşırken onun şiirine girmeye başlayan sosyal

konulu çizgiler daha sonra 1914'e kadar birkaç şiirinde daha devam edecektir. *Genç Kalemler* dergisindeki meşhur "Yeni Lisan" yazısında ise Edebiyat-ı Cedide şiir anlayışını tamamen reddederek Fikret'in sadece duygü ve düşüncede değil, kitabının ismini bile bir Fransız şairin eserinden (Emile Bergerat: *Lyre Brisée*) aldığı iddiasındadır. 1911'de *Genç Kalemler*'de "Yeni Lisanla" açıklamasıyla yayımlananlardan itibaren şiir vokabülerinde önemli değişiklikler görülür. Ama Ömer Seyfettin'in şiirlerindeki asıl değişme 1914'te başlar. Vezin olarak daha önce sadece bir çeşni niyetiyle kullandığı heceyi benimsemiştir. Sonenin yanı sıra halk şiirinin nazım şekillerinden koşmayı da tercihleri arasına katmıştır. Mesnevi geleneği istikametindeki şiirlerinde ise, hem bu geleneğin hem de kolayca kafiye bulma ihtiyacından dolayı, düz kafiyeyi (mesnevi) tercih etmektedir. Konu bakımından ağırlık merkezi millî meselelere kaymıştır. İlham kaynakları ise tarih, destan ve efsaneler, halk hikâyeleri gibi sözlü edebiyat ürünleridir. Bu çizgi, tam anlamıyla Ziya Gökalp istikametidir. Türklük aşkı ve Türklüğü uyandırma gayreti ile Turancılık ülküsüne samimiyetle bağlanmıştır. 1914'e kadarki şiirleri Fikret'i ne kadar hatırlatıyorsa, sonrakiler de o kadar Ziya Gökalp'ın yönlendiriciliğini yansıtır.

1917 Haziran'ında kurulan Şairler Derneği'nin kurucularından biri de Ömer Seyfettin'dir. Bu dernek, "Millî Edebiyat" anlayışını hece veznini kullanmak, konuşma diliyle yazmak, İran ve Yunan mitolojisinden değil, Türk esâtirinden almak gibi ilkeler etrafında netleştirmek istemiştir (Reel, 1917: 348-350). Bu ilkelere Şairler Derneği'nden önce Ömer Seyfettin'in ilkeleri diye bakmak gerekir.

Hangi döneminde olursa olsun, Ömer Seyfettin'in şiirlerinde –ara sıra küçük ilham kabarmaları dışında– lirizm noksanlığı daima hissedilmektedir.

Hatıra defterinde kaydettiğine bakarak, 1902'de *Sabah* gazetesinde çıkan ilk hikâyesi "Tenezzüh"ten beri, 7 Ocak 1918 tarihi itibarıyla yüz on iki hikâye yazdığını ve bunların elli tane sinin yayımlandığını biliyoruz. Yazar, bu rakamı verirken, ayda bir hikâye bile yazamamış olmasına hayıflanmaktadır. O sıralar, yazarın en verimli devresidir. Nitekim ertesi yıl (1919) otuz

dokuz hikâye yayımlayacaktır ki, bu da dokuz günde bir hikâye demektir. Bu kolay yazmaya rağmen, temaları itibariyle hiçbir hikâyesi, bir diğ erinin aynı değildir. Ayrıca kendisine kadarki hiçbir hikâyeci, bu ölçüde velût olamamıştır. Ömer Seyfettin, yaşadığı, duyduğu, okuduğu veya hayalinden geçen her şeyden kolayca bir hikâye çıkarabilir. Yine hatıralarında “Ben her şeyden, en ehemmiyetsiz fıkralardan, bir cümleden bir hikâye, koskoca bir roman çıkarabilirim. Sanat, o hikâyeyi, o romanı çıkardığım ehemmiyetsiz şey değil, benim o şey etrafında canlandırdığım hayattır” demektedir. Bu asla küçücük bir şeyi balonlaştırmak, içi boş vakalar icat etmek değildir. Sanatını bu biçimde açıklamakla, sanatkârlığın herkes için ortada olan malzemede değil, onu amaca göre şekillendirmede saklı bulunduğunu ifade eder. *Maupassant tarzı* diye bilinen giriş (*serim*), gelişme (*düğüm/ler*) ve sonuç (*çözüm*) bölümlmeli, vakayı ön plana çıkaran, karakter tahlili ve mekân tasvirini geri planda tutan hikâyeyi Türk okuyucusuna, Ömer Seyfettin sevdirmiştir. Önceleri, bir kısmını “fantezi” diye vasıflandırdığı tahkiyeli metinler veya Maupassant tarzına tam uygun hikâyeler yazmış olsa da, onun şahsî damgasını taşıyan hikâyeleri 1911’deki Yeni Lisan hareketinden sonra yazdıklarıdır.

Ömer Seyfettin’in hikâyelerindeki ilham kaynakları hayli çeşitlidir. Öncelikle şahsî hayat tecrübelerinin izlerini taşıyan metinler, her hikâyecide olduğu gibi, onun yazdıklarında da önemli bir yer tutar. Bunlardan bir kısmını kahraman-anlatıcının bakış açısıyla (I. şahıs) anlatması, onun hakkında araştırma yapanları da yönlendirmiştir. Bazı ansiklopedi ve benzeri eserlerin Ömer Seyfettin ile ilgili maddelerinde veya onun hakkındaki hemen her kitapta söz konusu hikâyeler adeta kurmaca değil, bilgilendirici veya hatıra türünden metinlermiş gibi onun hayatını anlatmada belge olarak kullanılmışlardır. Mesela, “And”, “Falaka”, “İlk Cinayet”, “Kaşağı” gibi hikâyeleri çocukluk yıllarının, “Bomba”, “Hürriyet Bayrakları”, “Tuhaf Bir Zulüm”, “Beyaz Lâle”, “Nakarar” gibi hikâyeleri ise askerlik hayatının yansıması olarak kabul edilmiştir (Yöntem, 1947: 8; Alangu, 1968: 21-192; Tural, 1984: 9; Kutlu, 1990: 182-183; Parlatır, 1977: 263; Mert, 2004: 62-63 gibi).

Ömer Seyfettin hikâyelerinin bir kısmı, Birinci Dünya Savaşı sırasında, Harbiye Nezareti'nin, cephedeki askerin ve halkın moralini yüksek tutacak edebî metinler yazılması isteğine uygun parçalardır. Fakat tarih ve kahramanlık temalı bu tür metinler zaten "Millî Edebiyat" yaratma arzusunun doğal tezahürüdür. Yazarın "Eski Kahramanlar" üst başlığı ile çıkan hikâyelerinin tamamı, bu bağlamda düşünülebilecek cinstendir. Ömer Seyfettin bazı hikâyelerini ise sosyal ve siyasi konulardaki fikirlerini edebî kılıfta vermek maksadıyla yazmıştır. "İsmarlama" suçlamasına muhatap olan bu gibi hikâyelerinin ("Ashab-ı Kehfimiz", "Mehdî" gibi) bazı kısımları, gazetelerde görülebilecek yorum-haberleri andırmaktadır.

Ömer Seyfettin hikâyelerinin önemli bir kısmında ironi, diğer özellikleri ikinci plana atacak kadar belirgindir. Ondan önce sadece Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde görülen bir tavırla, toplum hayatının bölünük, cehalet vb. taassuptan dolayı gülünçleşen, komikleşen taraflarını ortaya koyarak hicveder ("Kurbağa Duası", "Perili Köşk", "Keramet", "Nezle") gibi. Bunlara ilaveten toplumda parazit gibi yaşayan açığöz, şarlatan kimselerle ilgili hikâyelerinde de ince alay, nükte biçiminde bir mizah anlayışı vardır ("Karmanyolacılar", "Efruz Bey" tipi etrafındaki hikâyeler gibi).

Bazı hikâyelerinin ise bir atasözü, halk hikâyesi, destan, masal gibi sözlü edebiyat ürünlerinden ilham alınarak yazıldığı anlaşılmaktadır ("Nadan", "Çakmak", "Bir Hayır" vb.). Bu gibi hikâyelerini Ziya Gökalp'ın fikirleri istikametinde kurulan ve onun da katıldığı Halka Doğru Cemiyeti'nin misyonuyla ilgili görmek gerekir.

Bütün hikâyelerinin ortak özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

1. Yeni Lisan'dan önce yazdıklarında önemli ölçüde Edebiyat-ı Cedide kalıntıları vardır. Arapça-Farsça kelime kadrosunun kabarıklığı, süs için yapılmış terkipler, hayaller ve benzetmelerdeki yapaylık hep bu tortunun izleridir ("Bir Refikin Defter-i İhtisatından"). Bununla birlikte dönemin başka yazarlarına nispetle konuşma diline daha yakın bir çizgidedir. Yeni Lisan'dan sonraki hikâyeleri ise arı, duru bir İstanbul

Türkçesiyledir. Ancak konuşma dilini yakalama ve yansıtmaya merakı, onu bazen ağız taklidine götürür (“Nezle”, “Yalnız Efe”, “Bir Hayır”). Malzeme olarak çok başarılı biçimde kullandığı argo söyleyişlerin hikâyelerine girişi de aynı sebeptendir (“Yuf Borusu Seni Bekliyor” vb.).

2. Şiirde ancak 1914 sonrasında vardığı sosyal faydacı sanat anlayışını, II. Meşrutiyet sonrası hikâyelerinin tamamında bulmak mümkündür. Ali Canip'e gönderdiği bir mektupta, “Ben edebiyatta yalnız sanata kail olsam, edebiyatı pek küçük görmüş olacağım. Halbuki o benim nazarımda o kadar büyüktür ki cehaletin, nâsütî duyguların alçalttığı beşeriyet için onu bir kurtarıcı addediyorum. Nazarımda edipler insanlara âdilklere karşı nefreti talim edecek mürşitlerdir” diyen yazar, her bir hikâyesinde eğitici-öğretici bir mesaj kullanarak, topluma yön vermeye gayret göstermiştir.

3. Kelime kadrosu itibariyle konuşma dilinden almış olması dışında, süssüz bir üslûpla yazılmış olması da bu hikâyelerin tanıtıcı vasıflarındandır. Ali Canip'e yazdığı bir mektupta “ben edebiyattan nefret ediyorum” derken kastettiği, Edebiyat-ı Cedide'nin konuşma dilinden uzak, sunî bir dille meydana getirdiği edebiyattır.

4. Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi ve bütün sosyal faydacı edipler gibi “edebiyatsız edebiyat yapmak” isteyen hikâyeci Ömer Seyfettin'de de, bilgilendirme çabası yüzünden, üslûpçuluk gölgelenmiştir.

5. Mekânın memleket sathına yayılmış genişliği de dikkat çekmektedir. Mühim bir kısmının vakalarını tarihten veya bizzat yaşadığı Balkan savaşlarından alması, Edebiyat-ı Cedide alışkanlığını kırarak İstanbul dışı mekânlara açılmayı da gerekli kılmıştır. Ayrıca Maupassant tarzına bağlılığı da orta tabaka halkla birlikte, onların yaşadığı mekânı ve dili tercihleri arasına sokmuştur.

6. Konu ve vakayı her şeyin önüne almakla beraber, karakter ve tip yaratmada da başarılıdır. Başarıyla çizdiği üç tipten bahsedilebilir:

a. Türk tarihinden alıp, “Eski Kahramanlar” ortak üst başlığıyla bir ideal insan olarak işlediği kahraman tipi (“Ferman”, “Kü-

tük”, “Vire”, “Teselli”, “Pembe İncili Kaftan”, “Başını Vermeyen Şehit”, “Kızılalma Neresi?”, “Büyücü”, “Teke Tek”, “Topuz”, “Diyet”).

b. II. Meşrutiyet sonrasında fikrî ve siyasî yönelişlerdeki olumsuzlukları göstermek üzere Efruz Bey adıyla çizdiği şarlatan tipi. (“Hürriyete Lâyık Bir Kahraman”, “Asilzadeler”, “Bilgi Bucağında”, “Tam Bir Görüş”, “İnat/Beyaz Serçe”, “Sivrisinek”).

c. Gündelik hayatın içinde yaşattığı iddiasız, arif, babacan Bican Efendi tipi (“Mermer Tezgâh”, “Tütün, Dama Taşları”, “Makul Bir Dönüş”, “Acaba Ne İdi?”). Bican Efendi, tek perdelik komedisi “Mahcupluk İmtihanı”nda da bulunmakla birlikte asıl kahraman değildir.

Bunlar içinde Efruz Bey, son derecede ustalıkla çizilerek, birbirinden çok farklı, hatta birbirine zıt kişilikler ve onların temsil ettiği görüşler eleştirilebilmiştir. Bu farklılaşmaya da Efruz Bey ağzından “Yaşayende tebeddül eder est (Yaşayan değişir)” şeklinde, şarlatan bir tipe yaraşır türden felsefî bir boyut kazandırılmıştır.

Onun için Efruz Bey etrafındaki hikâyelerin ilki “Hürriyete Lâyık Bir Kahraman”ın baş tarafına koyduğu bir notta kahramanına “...Herkes seni bizzat kendi kadar tanır. Efruzcuğum, bugün hiç kimse sana yabancı değildir; çünkü sen ‘hepimiz’ değilsen bile hepimizden bir parçasın” diye seslenir.

Yazar, Cabi Efendi etrafındaki hikâyeleriyle, arif ve babacan bir tip yaratmak istemişse de, mevcut metinlerle, tam bir tipe varılamadığını kabul etmek gerekir. Çünkü Cabi Efendinin olaylar karşısındaki tavrı tutarlı değildir. Önceleri (“Mermer Tezgâh”, “Tütün”), ârif ve babacan olan Cabi Efendi daha sonra tımarhane dedir (“Dama Taşları”, “Makul Bir Dönüş”, “Acaba Ne İdi?”). Onu tımarhaneye tıkan I. Dünya Savaşı yıllarında yaşadıklarıdır. Ama tipin gelişiminde bu dönem eksiktir. Muhtemelen bu dönemle ilgili hikâyeler henüz külliyatına dâhil edilmemiştir. Çocuk Sesi dergisi yazar ve çizerlerinden biri Cabi Efendi fıkra ve karikatürleriyle, bu tipi devam ettirmeye çalışmıştır (Polat, 1998: 29).

Yazarın Efruz Bey ve Cabi Efendi tipleri etrafındaki hikâyeleri, onun romana geçme arzusu olarak yorumlanabilir. Nitekim Efruz Bey hikâyeleri yayımlanırken roman olarak takdim edilmiştir. Fakat buradaki her bir hikâyenin çok keskin bir bi-

çimde sonuca ulaşması, roman bütünlüğünü gölgelemektedir. Denebilir ki Ömer Seyfettin gibi güncel olay ve durumlardan hikâye çıkarmak isteyen bir yazarın bunlar arasındaki dokuyu örgüleyebilmesi zordur. Ama Efruz Bey merkezli, Cabi Efendi etrafındaki metinlerden daha çok yaklaşmıştır romana. Sağlığında “Ashab-ı Kehfimiz” adlı eseri “içtimaî roman”, “Efruz Bey” “fantezi roman” tanımlamasıyla yayımlanmıştır. Roman olmaya en yakın eseri ise, bitiremediği “Yalnız Efe”dir. Daha sonra başkaları tarafından da benimsenmiş olan “Anadolu romanı” sıfatı, ilk defa bu romanın üzerinde görülmektedir. Hatıralarında bir de beğenmediği için yazmaya devam etmediğini bildirdiği *Ararken* adlı bitmemiş bir romanı daha vardır.

Ömer Seyfettin’in üç tane de sahne tekniğine uygun ve üçü de kadın-erkek ilişkilerinden yola çıkılarak yazılmış mizahî kalem tecrübesi vardır. Bunlardan biri “küçük hikâye” dediği, bütün aramalara rağmen tam metni bulunamayan “Yaşasın Dolap”, biri “tekellümî hikâye” olarak nitelediği, “Pamuk İpliği” ve diğeri, sağlığında sahnelenen “İhtiyar Olsam da” (“Mahcupluk İmtihani”) adlı bir perdelik komedidir (bunlar da elinizdeki kitaba alınmıştır).

Dilciliği: Ömer Seyfettin’in diğer önemli bir cephesi de dilciliğidir. Denilebilir ki Osmanlı’dan Cumhuriyet’e kalan en büyük miras, Arapça-Farsça karşısında istiklâl mücadelesini kazanmış Türkçedir ve bu mücadeleyi kazanmada en büyük pay sahibi ise Ömer Seyfettin’dir.

Edebî formasyonunu almaya başladığı yıllarda edebiyat âleminde hâkim temayül Edebiyat-ı Cedide anlayışı idi. II. Meşrutiyet sonrasında Fecr-i Âtî’nin, öz itibarıyla aynı anlayışı devam ettirmesi, Türkçenin Tanzimat’tan beri tabii yürüyüşünü engellemiştir. Ömer Seyfettin, Yeni Lisan hareketiyle Türkçeyi tekrar tabii mecrasına sokmuştur.

Yeni Lisan hareketinin fikir köklerini, Tanzimat yıllarındaki dil çalışmalarına kadar indirmek mümkündür. 1896’da *İkdam* gazetesinde Necip Âsım (Yazıksız)’ın dil ve imlâ konusunda yazdığı sadeleşme arzusunu yansıtan yazılar İzmir basınında da hayli taraftar bulmuş. Mehmet Şeref Aykut, Tefik Nevzat ve Necip Türkçü’nün *Köylü*, *Ahenk* ve *Hizmet* gazetelerinde-

ki gayretleri sayesinde konuşma diliyle yazma konusu gündeme girmişti. Benzeri bir çıkış da Selanik'teki *Bahçe* (1905) ve Üsküp'teki *Yıldız*'da (1909) görülmüştü. Öğrencilik ve askerlik hayatının tamamına yakını buralarda geçen Ömer Seyfettin bu fikirleri ve temsilcilerini yakından tanımıştı. Yeni Lisan, başlangıçta bu hareketler gibi “avâmın da anlayabileceği bir dille, konuşma diliyle yazmalı” diye özetlenebilecek ve sadece Osmanlı Türklüğünü dikkate alan bir “halkçı” anlayıştı. Ayrıca Aralık 1908'de İstanbul'da Türk Derneği, kendi adıyla çıkardığı bir dergi ile Türkçeden yabancı kelimelerin atılması yolunda çalışmaya başlamıştı.

Hakkı Tarık Us'a yazdığı 19 Ekim 1906 tarihli mektubunda, “Gurbet illerinde - I - Yalnızlık” adlı şiirinden iftiharla “sırf Türkçedir” diye bahsetmesi, daha bu tarihlerde, konuşma diliyle yazma davasına inandığını gösterir.

Ömer Seyfettin'in Selanik'teki *Genç Kalemler* dergisinde “?” rumuzuyla yayımlanan ilk “Yeni Lisan” yazısı, *Eski Lisan*, *Edebiyatımız*, *Millî Edebiyatımız*, *Şark'a Doğru*, *Garb'a Doğru*, *Bugünküler*, *Hastalıklar*, *Tasfiye*, *Nasıl*, *Milliyete Doğru*, *Tasfiye Sarfı*, *İsimler ve Sıfatlar*, *İmlâ*, *Gaye*, *Ey Gençler!*, *Netice* başlıklı 16 bahis halindedir. Yazar, burada görüşlerini çok keskin biçimde, bahis başlarındaki cümleleri tek kelimelik veya tek ibarelik olacak kadar kısa ve çarpıcı ifadelerle vermeye çalışır.

Türk dili ve edebiyatına yeni bir rota çizen bu yazıdaki görüşler şöyle özetlenebilir:

Eski Lisan (yazı dili), asla konuşulmayan, Latince, İbraniçe gibi yalnız kendisiyle meşgul alanlara hitap eden ölü bir dildir. Çünkü Türkçe aynı din ve medeniyet dairesindeki Arapça ve Farsçadan çokça etkilenmiştir. Türkçeye bu dillerden birçok kelime girmesinin asla zararı yok. Fakat edebiyat ve sanat gayretleriyle gelen “tezeyyün (süsleme) fikri” Arapça ve Farsça kurallarını da beraberinde getirmiş, Türkçenin düzenini bozmuştur. Doğallıktan uzaklaşıp tamamen yapay bir hale gelmesine rağmen fiiller ve çekimler, Türk dilinin istiklâlini korumuştur. Türkçe işte bu istiklâl ile aslına, doğal ve temiz haline döndürülebilir.

Türk Edebiyatı, Şark'a Doğru ve Garb'a Doğru yönelen iki devreden ve bunlar da taklitten ibarettir. Dün Farsça divan ya-

zarak şöhret ve iktidar kazanmak isteyenlerin yerini bugün Fransızca yazarlar almıştır. Onun için “millî” bir edebiyatımız daha önce yoktu, hâlâ yok!

Bugünküler - Yani Fecr-i Âtî: Bunların yegâne meziyeti “dünküler” dedikleri Servet-i Fünûn kümesinin mahiyetini tamamıyla değilse bile nispeten anlamış olmalarıdır (...) Fakat vatanın bütün ümidi yine onlardır. Hiç şüphesiz, asırlardan beri bizi millî bir edebiyattan mahrum bırakan eski ve sunî lisanı terk edeceklerdir.

Yeni bir hayata, bir uyanış devresine giren Türklere yeni, tabîî bir lisan lâzımdır. Millî bir edebiyat vücuda getirmek için evvelâ millî bir lisan ister. Eski lisan hastadır. Hastalıkları içindeki lüzumsuz ve yabancı kurallardır. Tasfiye gereklidir. Ama bu, Türk Derneği'nin görüşleriyle Türkçeyi doğu Türkçesine benzetmekle yapılamaz. Halkın diline yerleşmiş Arapça Farsça kelimeleri mümkün değil terk edemeyiz. Hele aruzu atıp heceyi kullanmayı hiçbir şair kabul etmez. Konuştuğumuz lisan, İstanbul Türkçesi en tabîî lisanıdır. Klişe olmuş terkiplerden başka lüzumsuz zinetler asla konuşma diline girmez. O halde millî bir dil için, konuşma dilini yazı dili yapmak lâzımdır. Arapça ve Farsçadan gelme kelimelerin imlâları muhafaza edilmeli. Türkçe kelimelerin imlâsı için şimdilik orta yolu seçmeli, çözümünü zamana bırakmalıdır. Gayemiz, millî bir edebiyat vücuda getirmektir.”

Millî Edebiyat hareketinin manifestosu sayılabilecek olan bu ilk “Yeni Lisan” yazısının sonunda, Osmanlı Türklüğünün karşı karşıya olduğu iç ve dış tehlikelere, azınlık gayretlerine dikkat çekilerek, bütün bunlarla mücadele etmenin de Türk unsurunun ilerlemesine bağlı olduğu söyleniyor. İlerlemenin ise bilim, fen ve edebiyatın yaygınlaşması yoluyla olacağı ve bunun da ancak tabîî ve millî bir dille yapılabileceği vurgulanmaktadır.

Genç Kalemler'deki (C. 2, Sayı: 1) ilk “Yeni Lisan” makalesinden dört ay bir hafta sonra Diyarbakır'da çıkan *Dicle* gazetesinde (Yıl: 1, Sayı: 23, 4 Ağustos 1327/17 Ağustos 1911, s. 1-3) başka bir “Yeni Lisan” makalesi daha yayımlanmıştır. İlk “Yeni Lisan” makalesi Osmanlı Türklüğü ile sınırlı ve “halkçı” bir dil anlayışıyla yazılmışken, esasları itibariyle onunla tamamen aynı olan *Dicle* gazetesindeki “Yeni Lisan” yazısı ve aynı konuda daha son-

ra yazdıklarının tamamında ise bütün Türklüğe yönelik, “milliyet” merkezli bir dil anlayışı vardır. Bu fark, Ziya Gökalp’le tanışmasına bağlanabilir. Nitekim *Dicle*’deki yazısını, Gökalp’in meşhur *Turan* manzumesinin sloganlaşan son beytiyle bitirir.

İstanbul konuşmasını bütün Türklüğün yazı dili yapma fikri, daha önce İsmail Gaspıralı ve Hüseyinzade Ali Turan tarafından ortaya atılmış, uygulanmaya çalışılmıştır. Aynı görüşleri Ömer Seyfettin’le eşzamanlı olarak Ziya Gökalp da tekrarlamış, *Türkçülüğün Esasları*’nda (1923) daha sistematik hale sokmuştur. Fakat Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp’in Doğu Türkçesine karşı mesafeli duruşları, Gaspıralı’nın başlattığı ortak yazı dili projesini başarısız kılan sebepler arasındadır.

Dil görüşlerinin en güzel uygulamasını kendi hikâyelerinde görmek mümkündür.

Fikir Dünyası: Ömer Seyfettin’in bilgilendirici mahiyetteki ilk kalem tecrübesi, *Mecmua-i Edebiye*’nin “Musahabe-i Fenniye” sütununda yayımlanan “Elektrik Leması” ve “Saikanın Bazı Hadisat-ı Garibesini” (Sayı: 67, Mart 1902, s. 114-115) şeklinde iki ayrı alt başlığa bölünmüş bir metindir. Daha sonra *İzmir* gazetesindeki üç yazısı da aynı niteliktedir.

Yazı hayatına fennî konularla başlama, I. Meşrutiyet yıllarının, aydınları siyaset dışı konulara yönlendirme politikasına uygundur ve bu, başka yazarlar için de geçerlidir.

Ömer Seyfettin’in makale ve diğer fikrî eserlerindeki konular arasında, cimnastik, ev ve aile hayatı, çocuk terbiyesi, kadın, eğitim, siyaset, Türkçe ve Türkçenin sadeleştirilmesi, edebî şahsiyetler, edebiyat ve edebiyatın millileştirilmesi gibi meseleler vardır.

Basılı ilk eseri, Genç Kalemler Tahrir Heyeti adına Ziya Gökalp ve Ali Canip’le birlikte kaleme aldıkları *Vatan! Yalnız Vatan...* (Selanik-1911) adlı kitapçıktır. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin gizli olduğu dönemdeki çalışmalarında Mason cemiyetlerinden çokça faydalanması, Selanik’te Masonluğu yaygınlaştırmış, bu üç arkadaş ise sözü edilen risale ile, millet ve milliyet gibi kavramları reddeden Masonluğun kozmopolitlik tehlikesine dikkat çekmek istemişlerdir (Yöntem, 1947: 15) Yazarın aynı günlerde

yayımlanan “Primo Türk Çocuğu” adlı hikâyesi de bu risaledeki fikirler istikametindedir (Mert, 2004: 121-127).

Ömer Seyfettin siyasî kanaatleri itibariyle İttihat ve Terakki mensubudur. II. Meşrutiyet’in hemen sonrasında bu taraftarlığı ihsas eden yazılarına rağmen İttihat ve Terakki Fırkası ile ilk teması 1909’dadır. “Yeni Lisan” makalesi ile dilin millileştirilmesi üzerinde geniş bir tartışma zemini başlatınca, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin ileri gelenlerinden Ziya Gökalp’in dikkatini çekti. “Görgüsü ile idealist, kabiliyeti ile realist” olan Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp’in aradığı yazarın ta kendisiydi. Ömer Seyfettin ise Gökalp’m sohbetlerinde, yaşadıklarını sistemleştirilmiş bir halde bulur. Ali Canip de dâhil, birlikte vücut verdikleri “Yeni Hayat Kadrosu”, Yeni Lisan’ın açtığı yoldan, yavaş yavaş bir gençlik akımı halinde gelişir (Aktaş, 2006: 222). Gökalp’in teşvikiyle 1911’de askerlikten istifa etmişti. Yeniden askerlik hayatı ve esaretten sonra, Ali Canip’ten, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin yayın organı *Tanin*’de, olmazsa cemiyetin vilâyetlerdeki gazetesinde yazarlık yapması için aracılık etmesini istemişti. Yazarı olduğu dergilerin bir kısmı İttihat ve Terakki Cemiyeti ile organik bağ içinde idi. Zaman zaman bir kadro adamı olarak İttihat ve Terakki’nin propagandasını yapan yazılar ve risaleler de yazdı. 1914’te yayımlanan *Herkes İçin İçtimaiyat: Ticaret ve Nasip, Yarınki Turan Devleti, Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi* adlı risalelerinde bir taraftan tıpkı Ziya Gökalp gibi partilerüstü bir anlayışla Türklüğün uyanışı ve uzak hedefleri için fikrî meselelerle ilgilenirken diğer yandan aynı yıl çıkan *Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset*’te, günlük siyasî olayları dikkate alarak “... ikinci defa Türklüğü ve Türkleri, Türk vatanını ve istikbalini kurtaran [Edirne’nin kurtarılması kastediliyor] İttihat ve Terakki Cemiyeti idi” veya “Bir Türk’ün İttihat ve Terakki’den ayrılması kat’î bir cinayettir. (...) ayrılıp da nereye gidecek? Mutlaka Hürriyet ve İtilâfçı muhaliflerin koştukları yere, patrikhaneye değil mi?” gibi propaganda cümlelerine de yer verdi.

İttihat ve Terakki kapandıktan sonra, roman olması niyetiyle yazdığı “Efruz Bey”de, bazı aydınlar ve temsil ettikleri anlayışlarla birlikte, İttihat ve Terakki içindeki çeşitli anlayışları (grupları) da hicveder.

Ömer Seyfettin'in diğer bir hizmet alanı da tercümedir. Millî edebiyatların oluşumunda destanların rolüne dikkat çekmek amacıyla, "Kırk Kız" ve "Koroğlu Kimdi?" gibi destanî metinler üzerinde çalıştığı sıralarda, *Kalevala* ve *İlyada*'yı çevirdi (1918). Neşri yarım kalan bu metinlerden başka, Fransızca üzerinden, Batı edebiyatlarından çevirdiği 22 kalem tecrübesi daha bulunmaktadır. Ömer Seyfettin'in bazı hikâyeleri Almanca, Fransızca ve Rusçaya çevrilmiştir (Yöntem, 1947: 38-41).

Sağlığında şu on eseri yayımlanmıştır:

Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür (İstanbul-1911), *Vatan! Yalnız Vatan...* (Selanik-1911), *Herkes İçin İçtimaiyat: Ticaret ve Nasip* (1914), *Yarınki Turan Devleti* (1914), *Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi* (1914), *Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset* (1914), *Turan Masalları: İhtiyarlıkta mı Gençlikte mi?* (1914), *Ashab-ı Kehfimiz* (1918), *Harem* (1918), *Efruz Bey* (1919).

Ayrıca, "Hikâye Külliyyatı" serisinden iki hikâyesi, Mehmet Rauf ve Selahatin Enis'in hikâyeleriyle birlikte kitapçık halinde basılmıştır. Künyeleri şöyledir:

Ömer Seyfettin-Mehmet Rauf: *Uçurumun Kenarında-Fedai - Hikâye Külliyyatı*, Sayı: 8, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul, [1919?]², s. 3-6.

- 2 20 sayısından haberdar olduğumuz Hikâye Külliyyatı'nın tamamı tarihsizdir. Bunlardan 13'ünde Mehmet Rauf'un 14 hikâyesi bulunmaktadır. Mehmet Rauf'un 1914-1919 arası edebî hayatında bir boşluk olduğunu biliyoruz. Yazarın bu serideki hikâyelerinden ilk yayım yeri tespit edilebilenlerin hepsi 1914 ortalarına kadarki bir tarihte yayımlanmıştır (Rahim Tarım, *Mehmet Rauf'un Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 287-288). "Hikâye üstatlarımızın en yeni eserlerini takdim" edeceği vaadinde bulunan *Hikâye Külliyyatı*'nın 8. sayısında Ömer Seyfettin'in "Uçurumun Kenarında" adlı hikâyesi, Mehmet Rauf'un "Fedai"siyle birlikte yayımlanmıştır. Aynı serinin 14. sayısında, Ömer Seyfettin'in ilk defa 1910'da yayımlanan "Aşk ve Ayak Parmakları" hikâyesi yer alıyor. Hikâye Külliyyatı'nın 14. sayısındaki bir ilanda, Halit Ziya'nın "Sepette Bulunmuş" adlı eserinin "hafta içinde" yayımlanacağı, Mehmet Rauf'un "Pervaneler Gibi" adlı hikâye kitabının ise "yeni neşrolundu"ğu bildirilmiştir. Bu iki eserin de üzerinde 1920 tarihi vardır. Yani Hikâye Külliyyatı 14. sayının da 1920'de yayımlandığı kesindir. 20. sayının kapağında (iç taraf) külliyyatın haftada bir olmak üzere beş aydır sürdüğü fakat artık yaz geldiği için programa ara verildiği belirtilmektedir. O halde daha sonra devam ettirilemeyen bu seri, 1919 sonları ile 1920 başlarında yayımlanmıştır. Öyle anlaşılıyor ki bu

Ömer Seyfettin - Selâhattin Enis [Atabeyoğlu]: *Aşk ve Ayak Parmakları - Bataklık Çiçeği*; Hikâye Külliyyatı, Sayı: 14, [İstanbul, tarihsiz], s. 3-6.

Şiirleri ilk defa Fevziye Abdullah Tansel tarafından kitaplaştırıldı (*Ömer Seyfettin'in Şiirleri*, Ankara, 1972). Hikâyelerini ilk toplayan, Ali Canip Yöntem, yayımlayan İkbâl Kütüphanesi'dir (3 c., İstanbul, 1926-1927). Daha sonra bu seri genişletilerek Muallim Ahmet Halit Kitabevi tarafından yayımlandı (*Ömer Seyfettin Külliyyatı*, 9 c., İstanbul, 1938). Bu yayın, Şerif Hulusi (Kurbanoglu) tarafından gözden geçirilerek notlarla yenilendi (10 c., İstanbul 1950). Daha zenginleşmiş bir derleme: *Ömer Seyfettin'in Toplu Eserleri*, 11 c. (haz. Tahir Alangu), Refet Zaimler Kitap Yayınevi, İstanbul, 1962-1964.

Aynı hikâyeler daha sonra pek çok yayınevi tarafından farklı tasniflerle defalarca yayımlandı (Cunbur, 1985 b:163).

Hikâyeleri dışındaki eserleriyle ilk külliyyat:

Ömer Seyfettin – Bütün Eserleri, 17 c. (haz. Muzaffer Uyguner), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970-1997.

Ömer Seyfettin'in yazdıkları ve hakkında yazılanlar tam künye halinde Müjgân Cunbur tarafından derlendi (Cunbur, 1985 b: 113-180). O güne kadar tespit edilemediği için bu bibliyografyaya girmeyen metinler, çeşitli notlar ve açıklamalarla Nâzım H. Polat tarafından kitaplaştırıldı (Polat, 1998). Bütün bu yayınlardaki metinler, önce tür ve sonra kronolojik sıralama esasına göre Hülya Argunşah tarafından 7 cilt halinde yeniden bir araya getirildi (Argunşah, 1997-2001).

seri, "Hikâye üstatlarımızın en yeni eserleri"nden değil, belki yayıncının zevkine göre en beğenilen eserlerinden oluşuyor. Ömer Seyfettin'in "Uçurumun Kenarında" hikâyesi de muhtemelen daha önce yayımlanmıştı. Ama ilk yayım yeri ve tarihini buluncaya kadar 1919'da basıldığını varsaymak zorundayız.

Kaynakça:*

- Aktaş, Şerif; 2006: "Millî Edebiyat Dönemi (1911-1923)", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara.
- Aktunç, Hulki; 1998: *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- Alangu, Tahir; 1968: *Ömer Seyfettin. Ülkücü Bir Yazarın Romani*, MAY Yay., İstanbul.
- Argunşah, Hülya; 1999-2001: "Sunuş", *Ömer Seyfettin – Bütün Eserleri*, 7 C., Dergâh Yay., İstanbul.
- Cunbur, Müjgân; 1985 a: "Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.
- Cunbur, Müjgân; 1985 b: "Ömer Seyfettin Bibliyografyası", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.
- Devellioğlu, Ferit; 1993: *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Ankara.
- Gözler, H. Fethi; 1976: *Ömer Seyfettin – Bütün Yönleriyle*, Çağdaş Yayınevi, İstanbul.
- Huyugüzel, Ö. Faruk; 2000: *İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*, Kültür Bak. Yay., Ankara.
- Huyugüzel, Ömer Faruk; 2004: *İzmir'de Edebiyat ve Fikir Hareketleri Üzerine Araştırmalar*, İzmir Belediyesi Yay., İzmir.
- Kutlu, Mustafa; 1990: "Ömer Seyfettin", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 7, Dergâh Yay., İstanbul, s. 182-187.
- Mert, Necati; 2004: *Ömer Seyfettin – İslâmcı, Milliyetçi ve Modernist Bir Yazar*, Kaknüs Yay., İstanbul.
- Meydan Larousse; 1991: Sabah Gaz. Yay., İstanbul.
- Nebioğlu, Osman; 1961-1962: *Türkiye'de Kim Kimdir?*, Nebioğlu Yay., İstanbul.
- Özgül, Metin Kayahan; 1991: "Ömer Seyfettin'in Bilinmeyen Bir Roman Parçası", *Türk Kültürü*, Sayı: 334, Şubat 1991, s. 104-121.
- Özön, Mustafa Nihat; 1962: *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, 2. bas., İnkılâp ve Aka Kit., İstanbul.
- Pakalın, Mehmet Zeki; 1983: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yay., İstanbul.
- Parlatır, İsmail; 1977: "Ömer Seyfettin", *Türk Ansiklopedisi*, C. XXVI, MEB Yay., Ankara, s. 261-266.

* Metni notlamada kullanılanlar da dâhil edilmiştir.

- Polat, Nâzım H.; 1998: *Külliyyatına Girmemiş Yazılarıyla Ömer Seyfettin*, Arma Yay., İstanbul.
- Redhouse, James W.; 2009: *Müntahabat-ı Lugat-ı Osmaniyye*, (haz. R. Toparlı vd.), TDK Yay., Ankara.
- [Reel], Ahmet Hidayet; 1917: "Şairler Derneği", *Servet-i Fünûn*, Sayı: 1352, 14 Haziran 1917, s. 348-350.
- [Sinanoğlu], Nüzhet Haşım; 1918: *Milli Edebiyata Doğru*, İstanbul.
- Tansel, Fevziye Abdullah; 1984: "Ömer Seyfettin'in İlk Eser ve Şiirleri", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.
- Tarım, Rahim; 2000: *Mehmet Rauf'un Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Akçağ Yay., Ankara.
- Törenek, Mehmet; 1987: *1908-1918 Arası Türk Hikâyeciliği*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens., Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Tuğlacı, Pars; 1983: *Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük*, Cem Yay., İstanbul.
- Tural, Sadık; 1984: "Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri", *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin*, Marmara Üni. Yay., İstanbul.
- Uyguner, Muzaffer; 1970-1997: *Ömer Seyfettin – Bütün Eserleri*, 17 c. (haz. Muzaffer Uyguner), Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Ünaydın, Ruşen Eşref; 1918: *Diyorlar ki*, Kanaat Mat., İstanbul 1334 (1918).
- Yöntem, Ali Canip; 1947: *Ömer Seyfettin: Hayatı Karakteri, Edebiyat ve Eserlerinden Numuneler*, Remzi Kitabevi, İstanbul (ilk şekli: *Ömer Seyfettin Hayatı ve Eserleri*, 1935, İstanbul).
- Yücel, Hasan Âli; 1957: *Edebiyat Tarihimizden*, Ankara.

Eski Kahramanlar

Diyet

Dar kapısından başka aydınlık girecek hiçbir yeri olmayan dükkânında, tek başına gece gündüz kıvılcımlar saçarak çalışan Koca Ali tıpkı kafese konmuş terbiyeli bir Arslanı andırıyordu. Uzun boylu, iri pençeli, kalın pazulu, geniş omuzlu bir pehlivandı! On senedir bu karanlık in içinde ham demirden dövdüğü kılıç namluları bütün Anadolu'da, bütün Rumeli'de, serhat boylarında büyük bir nam kazanmıştı. Hatta İstanbul'da bile yeniçeriler satın alacakları kamaların, saldırı malarının, yatağanların üstünde "Amel-i Ali Usta" damgasını arıyorlardı. O "çeliğe çifte su verme"sini biliyordu. Uzun kılıçlar değil, yaptığı kısacık bıçaklar bile iki kat olur, yine kırılmazdı. "Çifte su vermek", sanatının yalnız ona mahsus bir sırrıydı. Yanına çırak almaz, kimse ile çok konuşmaz, dükkânından dışarı çıkmaz... ha bire uğraşır. Bekârdı. Hısımları akrabası yoktu. Memleketin yabancısıydı. Kılıçtan, demirden, çelikten, ateşten başka lâf bilmez, pazarlığa girmez, müşterileri ne verirse alırdı. Yalnız muharebe zamanları ocağını söndürür, dükkânının kapısını kilitler, kaybolur, muharebeden sonra meydana çıkar. Şehirde ona dair birçok hikâyeler söylenirdi. Kimi "cellât elinden kaçmış bir çelebi", kimi "sevgilisi öldüğü için vakitsiz dünyayı terk etmiş bir garip" derdi. Siyah şahane gözlerinin yüksek bakışından, kibar tavrından, mağrur sükunundan, düzgün sözlerinden onun öyle adî bir adam olmadığı belliydi. Ama, kimdi? Nereliydi? Nereden gelmişti? Bunları bilen yoktu. Halk kendisini seviyordu. Şehirde böyle meşhur bir ustanın bulunması herkes için ayrı bir iftihardı.

“Bizim Ali”

“Bizim koca usta”

“Dünyada eşi yoktur.”

“Zülfikar’ın sırrı ondadır!” derlerdi. Koca Ali, en kalın, en katı demirleri mısır yaprağı gibi incelten, kâğıt gibi yumuşatan sanatını kimseden öğrenmemiş, kendi kendine bulmuştu. Daha on iki yaşındayken sert bir beylerbeyi olan babasının başı vurulmuş, öksüz kalmıştı. Amcası çok zengindi. Debdebeli bir vezirdi. Onu yanına aldı. Okutmak istedi. Belki devlet katında yetiştirecek, büyük mevkilere çıkacaktı. Fakat Ali’nin mizacında “başkasına minnettar kalmak” ihtimali derin bir elem sızlatıyordu. “Ben kimseye eyvallah etmeyeceğim” dedi. Bir gece amcasının konağından kaçtı. Serseri bir adsız gibi dağlar, tepeler, dereler aştı. İsmi bilmediği memleketler dolaştı. Nihayet Erzurum’da ihtiyar bir demircinin yanına girdi. Otuz yaşına kadar Anadolu’da uğramadığı şehir kalmadı. Kimseye boyun eğmedi. Minnettar kalmadı. Ekmeğini taştan çıkardı. Alnının teriyle kazandı. Çok çalıştı. Emsalsiz işler meydana getirdi. Pek az kazanca kanaat etti. İçinde “mukaddes ateş”ten bir şule bulunan her mucit gibi para için değil, sanatı, sanatının zevki için çalışıyordu. “Çeliğe çifte su vermek” onun aşkıydı. Gönüllü gibi muharebelere gittiği zamanlar yeniçerilerin, sipahilerin, sekbanların içinde “Ali Usta işi”nin methini işittikçe tadı dille anlatılmaz manevî bir zevk duyardı. Ölünceye kadar böyle hiç durmadan çalışırsa daha birkaç bin gaziye kırılmaz kılıçlar, kalkanlar parçalayan çelik yatağanlar, zırhları kesen ağır saldırmalar yapacaktı. Bunu düşündükçe gülümser, tatlı tatlı yüreği çarpar, ruhundan kopan bir hamleyle örsünün üzerinde milyonlarca kıvılcımlar tutuştururdu.

“Tak!”

“Tak, tak!”

“Tak, tak....”

İşte bugün de sabah namazından beri durmadan on saat uğraşmıştı. Dövdüğü eğri namluyu örsünün yanındaki su fıçısına daldırdı. Ocağının sönmeye başlayan ateşine baktı. Çe-

kici bırakan eliyle terlerini sildi. Kapıya döndü. Karşiki mes-citte hazin hazin akşam ezanı okunuyor, bacasının tepesinde-ki yuvada leylekler nihayetsiz bir takırtı koparıyorlardı. İkinci abdesti daha duruyordu. Yalnız ellerini yıkadı. Kuruladı. Yenlerini indirdi. [18] Saltasını¹ omzuna attı. Dışarıya çıktı. Kapısını iyice çekti. Kilitlemeye lüzum görmezdi. Uzun mey-dandan mescide doğru yürüdü. Şehrin kenarındaki bu müte-vazı mabede hep fakirler gelirdi. Minaresi sokağa bakan kü-çük bir pencereydi. Müezzin buradan başını çıkarır, ezanı- nı okurdu.

Koca Ali mescide girince her vakitkinden fazla kalaba-lık gördü. Daima üç kandil yakılırken bu akşam ramazan gibi bütün kandiller yanmıştı. Daha namaz safları dizilmemişti. Kapının yanına çöktü. Yanında alçak sesle konuşanların söz-lerine istemeye istemeye kulak kabarttı. Konya'dan iki garip derviş geldiğini, yatsı zamanına kadar Mesnevi okuyacakla-rını duydu.

Akşam namazı kılınıp bittikten sonra cemaatin bir kısmı çıktı.

Koca Ali yerinden oynamadı. Zaten biraz başı ağrıyordu. “Mesnevi dinler, açılırım!” dedi. Büyük bir huzü içinde, iki ga-rip dervişin ruhu ürperten nağmeleriyle gaşyoldu. Her âşık gibi onun kalbinde de nihayetsiz bir vecit, bir heyecan, bir ga-leyan istidadı vardı. En küçük bir vesileyle coşardı. Manası- nı anlamadığı bu lisanın uhrevî ahengi onun sakin kanını su- lar altında saklı derin bir girdap gibi kaynattı. Her tarafı se-bepsiz bir sarsıntı ile titriyor, sökölmez bir hıçkırık boğazına takılır gibi oluyordu. Yatsı namazını kıldıktan sonra mesci-ten çıkınca doğru dükkânına giremedi. Yürüdü. Uykusu yok- tu. Ilık, yıldızlı bir yaz gecesi idi. Samanuğrusu sarı altın to- zundan nihayetsiz bir bulut gibi göğün bir tarafından öbür ta- rafına uzanıyordu. Yürüdü. Yürüdü. Şehirden mandıralara gi- den yolun geçtiği tahta köprüde durdu. Kenara dayandı. Geniş derenin dibine akseden yıldızlar nurdan çakıltaşları gibi par- lıyor, şırıldıyordu. Kenarlardaki karanlık top söğütlerde bül-

1 Salta: İliksiz, yakasız, kolları bolca bir çeşit ceket.

büller ötüyordu. Daldı. Gitti. Saatlerce kımıldamadı. Dinlediği nağmelerin ruhunda kalan ahenklerini işitiyor, tıpkı mescitte gibi gaşyoluyordu. Ansızın arkasından bir ses “Kimdir o?” diye bağırdı.

“...”

Daldığı tatlı âlemden uyanı. Döndü. Köprünün öbür tarafında iki üç karaltı ilerliyordu. Gayr-i ihtiyarî cevap verdi: “Yabancı yok!”

“Kimsin?”

“Ali...”

“Hangi Ali?”

“...”

Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca onu kıyafetinden tanıdılar: “Koca Ali... Koca Ali, be...”

“...”

“Sen misin Ali Usta?”

“Benim!”

“Ne arıyorsun bu vakit buralarda?”

“Hiç.”

“Nasıl hiç? Suya çekicini mi düşürdün yoksa...”

“?”

Bunlar şehir subaşısının adamları, dizdarlardı. Kol geziyorlardı. Ne cevap vereceğini şaşırıldı. Geceleri afyon yutan bu serseriler ehl-i ırzlar nazarında hırsızlardan, uğursuzlardan daha korkunçtu. Kendilerinden başka dışarıda bir gezeni yakaladılar mı, dayaktan canını çıkartırlardı. Ama, ona fena muameleler etmediler. Dizdarbaşı “Ali Usta, sen deli mi oldun?” dedi.

“Yok...”

“Böyle gece yarısına yakın değil, hatta yatsıdan sonra sokakta, bahusus böyle şehir kenarında kimsenin dolaşmasına ağamızın razı olmadığını bilmiyor musun?”

“Biliyorum.”

“Ee, ne arıyorsun buralarda?”

“Hiç...”

“Nasıl hiç?”

“...”

Koca Ali yine cevap veremedi. Dizdarlar onun namuslu bir adam olduğunu biliyorlardı. Hırpalamadılar. Yalnız, “Haydi yerine git. Dolaşma...” dediler.

Geldiği yollardan hızlı hızlı dönen Koca Ali ruhunda demin dinlediği ahengi tekrar buluyordu. Bülbüller keskin keskin ötüyor, uzaktan mandıraların köpekleri havlıyorlardı. Sokakta hiç kimseye rast gelmedi. Dükkânının önüne gelince durdu. Bacasının üstündeki leylek uyumamış, kefenli bir hayal gibi ayakta duruyordu. Kapısı aralıktı. Çıkarken sıkı sıkıya kapadığını hatırladı.

“Tuhaf, rüzgâr açmış olacak” dedi. Dükkânında örsü ile çecicinden başka kıymetli şeysi yoktu. Bunlar da çalınmaya değmezdi. Kimsenin işine yaramazdı ki hırsız aşırnak zahmetine girsin...

İçerden kapıyı sürmeledi. Dizdarların müdahalesi canını sıkımişti. İşte, şehirde yaşamak da bir türlü esirlikti. Hâlbuki dağ başında, köyde sanatı geçmezdi. Birden ağır bir yorgunluk duydu. Kandilini yakmaya üşendi. Ocağın soluna gelen alçak musandıraya el yordamıyla çıktı. Büyük bir ayı pöstekisinden ibaret olan yatakçığına uzandı.

* * *

Sıçrayarak uyandı. Kapısı vuruluyordu. Uyku sersemliği ile “Kim o?” diye haykırdı.

“Aç, çabuk...”

.....

Sabah olmuştu. Kapının aralıklarında bembeyaz ziya çizgileri parlıyordu. O hiç böyle dalıp kalmaz, güneş doğmadan uyanırdı. Doğruldu. Musandıradan atladı. Ayakkabılarını bulmadan yürüdü. Hızla sürmeyi çekti. Birdenbire açılan kapının dükkânı dolduran aydınlığı içinde palabıyıklı, yüksek kavuklu dizdarbaşıyı gördü. Arkasında keçe külâhlı, çifte hançerli genç yamakları da duruyorlardı. “Ne var?” gibi yüzlerine baktı. Dizdarbaşı, “Ali Usta, dükkânı arayacağız...” dedi. Koca Ali hayretle sordu: “Niçin?” [19]

“Bu gece Budak Bey’in mandırasında hırsızlık olmuş.”

“Ee, bana ne?..”

“Onun için işte dükkânı arayacağız.”

“O hırsızlıktan bana ne?”

“Hırsızlar çaldıkları bir kuzuyu köprünün altında kesmişler. Meşin keselerin içindeki paraları alarak bir tanesini oraya bırakmışlar.”

“Bana ne?”

“O keselerden bir tanesini de bu sabah senin dükkânın önünde bulduk. Sonra... şu eşige bak. Kan lekeleri var!”

Koca Ali kamaşan gözleriyle kapısının temiz eşiğine baktı. Hakikaten el kadar bir kan lekesi sürülmüştü. O, bu kırmızı lekeye dalgın dalgın bakarken palabıyıklı dizdar, “Hem bu gece geç vakit ben seni köprünün üstünde gördüm. Orada ne arıyordun?” dedi.

“...”

Koca Ali yine verecek bir cevap bulamadı. Önüne baktı.

“Arayın...” diye geri çekildi. Dizdarla yamakları dükkâna girdiler. Örsün yanından geçen başağa haykırdı: “Ay, işte, işte...”

“ı”

Koca Ali gayr-i ihtiyarî dizdarın baktığı tarafa gözlerini çevirdi. Yeni yüzülmüş bir deri gördü. Şaşırdı. Yamaklar hemen deriyi yerden kaldırdılar. Açtılar. Daha ıslaktı. Bir ağalarının bir de mücrimin yüzüne bakıyorlardı. Dizdarbaşı hiddetlenecek sordu: “Çaldığın paraları nereye sakladın?”

“Ben para çalmadım.”

“İnkâr etme, işte kuzunun derisi dükkânında çıktı.”

“Bu deriyi ben buraya koymadım.”

“Ya kim koydu?”

“Bilmiyorum.”

...

Koca Ali zaten çok lâkırdı söyleyemezdi. Subaşının karşısına çıkartıldığı zaman da, gece geç vakit köprünün üstünde ne aradığını anlatamadı. Dizdarların bulduğu bütün deliller aleyhine çıkıyordu. Budak Bey’in yeni sattığı beş yüz koyun ücreti de mandıradan çalınmıştı. İki kuvvetli hırsız bekçi çobanı sımsıkı bağlamışlardı. Sonra canını çıkarıncaya kadar dövmüşler, hatta işkence için bir kolunu da kırmışlardı. Ertesi gün

hâkimin huzurunda bu çoban hırsızın birini Koca Ali'ye ben-zettiğini söyledi. Gece geç vakte kadar dükkânına gelmeme-si, derinin dükkânda, para keselerinden birinin kapısı önün-de bulunması Koca Ali'nin ithamına kâfi geldi. Ne kadar inkâr etse hırsızlığı tevil götürmüyordu. Zaten hükümetçe nereden geldiği, nereli olduğu belli değildi.

Sol kolunun kesilmesine karar verildi.

Koca Ali bu kararı duyunca ömründe ilk defa olarak sarar-dı. Dudaklarını ısırды. Kazaya rızadan başka çare yoktu! Sen-deleyerek ayağa kalktı. Hâkime dik bir sesle "Kolumu bırakın, kafamı kesin!" diye rica etti. Bu ömründe onun ilk ricasıydı. Fakat ihtiyar hâkim çok âdildi.

"Hayır oğlum" dedi, "sen adam öldürmedin. Eğer çobanı öldürseydin o vakit kafan giderdi. Ceza kabahate göredir. Sen yalnız hırsızlık ettin. Kolun kopacak. Hak böyle istiyor. Şeria-tın kestiği yer acımaz.."

"..."

.....

Koca Ali'nin kolu kafasından çok kıymetliydi. Çeliğe "çifte su"yu bu iki kol sayesinde veriyor, bu iki el sayesinde serhatler-de dövüşen binlerce gazilere çelik kalkanları kıran, ağır zırhlı-ları yırtan, demir tolgaları ikiye biçen tüy gibi hafif kılıçlar ye-tiştiriyor, yok pahasına, pir aşkına çalışıyordu.

Onu Ağa Kapısında dizdarların odası altına kapadılar. Kı-sas gününü burada bekliyor, hiç sesini çıkarmıyor, çolak ka-lınca örsünün başında çekiç vuramayacağını düşünerek ma-budu ölen bir mümin matemini duyuyordu. Kolunun diyeti-ni verecek on parası yoktu. Şimdiye kadar para için çalışma-mıştı.

... Bütün şehir halkı Koca Ali gibi mahir bir ustanın kolu kesileceğine acıdı. Bu kadar yakışıklı, mert, çalışkan, kuvvetli, güzel bir adamın ölünceye kadar sakat sürünmesine en duygu-suz vicdanlar bile dayanamıyordu.

İşte herkes onu seviyordu.

Sipahiler kendilerine pekucuz kılıç döven bu adamı kurtar-mayı sözleştiler. Şehrin en büyük zengini Hacı Mehmet'e mür-aat ettiler. Bu adam Karun kadar mal sahibi olduğu hâlde son

derece hasisti. Hâlâ şehrin pazaryerinde, küçük bir dükkânda kasaplık yapıyordu. Düşündü, taşındı, nazlandı. Suratını ekşitti. Başını salladı. Ama sipahilerle hoş geçinmek lâzımdı.

“Mademki siz istiyorsunuz” dedi, “ben onun kolu için diyet veririm. Ama bir şartla...”

“Ne gibi?” diye sordular.

“Varın kendine söyleyin. Eğer ben ölünceye kadar bana bedava hizmetçilik, çıraklık etmeye razı olursa...”

“Pekâlâ, pekâlâ...”

... Sipahiler Ağa Kapısına koştular. Hacı kasabın teklifini Koca Ali'ye söylediler. O evvelâ “kasaplık bilmediğini” ortaya sürdü. Kabul etmek istemiyordu.

Sipahiler, “Adam sen de! Kasaplık iş mi? O kadar harp gördün. Kılıç salladın. Bağlı koyunu yere yatırıp kesemez misin?” diye ısrar ettiler.

“Kula kul olmak”, fâni dünyada “birisine minnettar kalmak” azapların en ağırıydı.

O, daha pek gençken, vezir amcasının lütfunu bile çekememiş, minnettar kalmamak için aile ocağından kaçmış, gurbet ellerine atılmıştı. Şimdi kör talihi onu bak kime köle edecekti?

Sipahiler “Hacının yaşı yetmiş aşmış... Zaten daha ne kadar yaşar ki... O ölünce yine sen hür kalır, bize kılıç yaparsın. Haydi, düşünme usta, düşünme!” diyorlardı.

* * *

Hacı kasap, kesilecek kolun diyetini hâkime saydığı gün Koca Ali'yi arkasına taktı. Dükkâna getirdi. Bu adam gayet titiz, gayet huysuz, gayet berbat bir ihtiyardı. Hiç durmadan dır dır söylenirdi. Hasisliğinden şimdiye kadar bir hizmetçi, bir çırak tutamamıştı. Koca Ali'yi eline geçirince hemen dükkânının köşesine bir set yerleştirdi.[29] Üstüne bir şilte koydu. Geçti, oraya oturdu. Her şeyi ona yaptırmaya başladı. Ama her şeyi... Sabah namazından beş saat evvel şehirden iki saat ötedeki mandırasından o gün satılacak koyunları ona getiriyor, ona kestiriyor, ona yüzdürüyor, ona parçalattırıyor, ona sattırıyor... ta akşam namazına kadar durmadan emirler veriyordu. Zavallıya

verdiği yalnız bulgur çorbasıydı. Bazen kendi artıklarını köpeğe verir gibi önüne atardı. Geceleri dükkânı baştan aşağı yıkatıyor, uykuya yatırmadan ertesi sabah için koyun getirmek üzere mandırasına yolluyordu. Odununu bile ormandan ona kestiriyor, suyunu ona taşıtıyor, her işi, her işini ona gördürüyordu. Hatta evinin bahçesindeki lâğım kuyusunu bile ona ayıklattı.

Koca Ali, sade suya bulgur çorbasıyla bu kadar zahmetlere yıllarca göğüs gerebilecekti. Fakat Hacı kasabın ikide bir “Ulan Ali... Kolunun diyetini ben verdim. Yoksa çolak kalacaktın” diye yaptığı iyiliği tekrarlamasını çekemiyordu.

Bir gün, iki gün, üç gün dişini sıktı. Durmadan çalıştı. Gece uyumadı. Gündüz koştu. Efendisinin karşısında elpençe divan durdu. Yine, “Kolunun diyetini ben verdim.”

“...”

“Şimdi çolak kalacaktın ha...”

“...”

“Benim sayemde kolun var.”

“...”

Hacı kasap âdeta bu sözleri “aferin” tarzında diline pelesenk etmişti. Her emrinin icrasından sonra kır sakallı, çirkin, sıska suratını ekşiterek mavi çukur gözleriyle onu tepeden tırnağa süzer, “Aklında tut, benim esirimsin!” gibi, verdiği diyeti hatırlatırdı. Koca Ali susar, kalbinin yırtıldığını, göğsüne sıcak sıcak bir şeyler yayıldığını, kilitlenen çenelerinin çatırdadığını, şakaklarının attığını duyardı. Geceleri uyuyamıyor, gündüzleri uğraşırken, mandıraya gidip gelirken, salhanede koyunları yüzerken, müşterilere et keserken “Ne yapacağım, ne yapacağım?” diye düşünüyor, hiçbir şeye karar veremiyordu. Dünyada kimseye eyvallah etmeyerek kanaatle, gururunun saadeti içinde yaşamak isterken başına gelen bu belâ neydi?

Kaçmayı namusuna yediremiyordu.

İşte o vakit sahiden hırsızlık etmiş olacaktı.

Fakat bu herifin ikide birde bu yaptığını başa kakmasına tahammül... ölümden pek güç, ölümden pek acı, ölümden pek ağırdı..

Hacı kasaba köle olduğunun tam haftasıydı. Günlerden cumaydı. Yine erkenden mandıraya gitmiş, koyunları getirmiş, salhanede yüzmüş, dükkândaki çengellere asmıştı. Tezgâhın solundaki büyük yağlı siyah taştta satırları biliyor, yine “Ne yapacağım, ne yapacağım?” diye düşünüyor, dudaklarını ısırıyordu. Daha efendisi gelmemişti. Satırları bitirince büyük bıçakları bilemeye başladı. “Ne yapacağım, ne yapacağım?” hılyasına öyle dalmıştı ki... kasabın geldiğini duymadı. Ansızın uğursuzun boğuk sesi yüreğini ağzına getirdi.

“Ne yapıyorsun be?”

Döndü. Efendisi köşesine oturmuş, çubuğunu tütürüyordu.

“Bıçakları biliyorum” dedi.

“Hay tembel, miskin hay... Sabahtan beri ne yaptın?”

“...”

Cevap vermedi. Kapakları çürümüş bu küçük, bu hain, bu yılan gözlere kıpmadan baktı, baktı. İhtiyar beklemediği bu acı bakıştan kızdı. Sordu: “Ne yapıyorsun?”

“...”

Koca Ali sesini çıkarmıyor, bir hafta içinde belki beş senelik hizmetini durup dinlenmeden gördüğü hâlde kendini yine “tembel, miskin” diye tahkir etmeye sıklıkla bu kötü insanı ezici bir bakışla süzüyordu. Yine kalbi yırtılır gibi oluyor, göğsüne sıcak bir şeyler yayılıyor, çeneleri kitleniyor, şakakları zonkluyordu. Bir anda bu titreme durdu. Koca Ali gözlerini açtı. Bir hafta buna nasıl tahammül etmişti? Şaşırıldı. Hacı kasap çubuğu yanına bıraktı. Hizmetçisinin bu ağır bakışından kurtulmuş gibi dırlandı.

“Kolunun diyetini benim verdiğimi unutuyorsun galiba” dedi, “ben olmasam şimdi çolak kalacaktın...”

“...”

Koca Ali yine cevap vermedi. Acı acı gülümsedi. Kızardı. Sonra birden sarardı. Hızla döndü. Bileceği satırların en büyüğünü kaptı. Sıvalı kolunu yüksek kıyma kütüğünün üstüne koydu. Kaldıracağı ağır satırı öyle bir indirdi ki... o anda kopan kolunu tuttu. Gördüğü şeyin dehşetinden gözleri dışarı fırlayan Hacı kasabın önüne “Al bakalım, şu diyetini verdiğin şeyi!”

diye hızla fırlattı. Sonra esvabının kolsuz kalan yenini sıkı bir düğüm yaptı. Dükkândan çıktı.

Onun vaktiyle geldiği yer gibi, şimdi gittiği yeri de şehirde kimse öğrenemedi.

Yeni Mecmua, C. 2, Sayı: 27, 10 Kânûn-ı sâni [Ocak] 1918/10 Ocak
1918, s. 16-19.